

Kristián Kryštof hrabě Clam-Gallas
Stručná biografie

Edice životopisného nástinu
od Johanna Rittersa z Rittersberku z roku 1838
s komentáři

LIBEREC MMXI

Na projektu se jako spoluřešitelé podíleli:

Bc. Kateřina Benešová

Bc. Anna Kašparová

Bc. Pavel Kmoch

Bc. Lenka Kovaříková

Petra Kožešníková

Bc. Erika Mrhalová

Bc. Tereza Mrkvičková

Bc. Václav Rybář

Bc. Michaela Svitáková

Bc. Lucie Žáková

Zodpovědným řešitelem projektu byl PhDr. Milan Svoboda, Ph.D.

Kolektivní monografie je výsledkem
Studentské grantové soutěže TUL č. 165/2010.

***U příležitosti 240. výročí narození
Kristiána Kryštofa hraběte Clam-Gallase
byl projekt veřejně představen
v Krajské vědecké knihovně v Liberci dne 17. května 2011.***

ŽIVOT KRISTIÁNA KRYŠTOFA CLAM-GALLASE

LENKA KOVAŘÍKOVÁ – VÁCLAV RYBÁŘ

Kristián Kryštof hrabě Clam-Gallas se řadí mezi typické šlechtice osvícenské doby. Byl úspěšným zemským politikem i císařským úředníkem. Dokládá to například jeho aktivní účast na poslední korunovaci českého krále Ferdinanda V. Habsburského (1836). Avšak z hlediska habsburské monarchie jeho vliv nemůžeme přeceňovat. Za svého života prokazoval úctu a oddanost v politice i v boji vládnoucímu rodu Habsburků, jenž mu projevoval svou přízeň prostřednictvím reprezentativních titulů a řádů.

Hrabě se za svého života staral o rozvoj rodového panství a uměleckého života v Praze. Zde působil také jako filantrop. Byl členem několika významných společností, spolků a sociálních institucí. Jeho jméno je spojeno s divadelním, hudebním a výtvarným uměním. A to nejen v souvislosti s donátorstvím a mecenátem (podporoval například Josefa Führicha či Jacoba Ginzela), ale i aktivní činností – sám hrabě byl amatérským malířem a hercem.

DOBA KRISTIÁNA KRYŠTOFA CLAM-GALLASE, HOSPODÁŘE

MICHAELA SVITÁKOVÁ

Clam-Gallasům jako dědictví po hrabatech z Gallasu náležela panství Frýdlant, Liberec, Grabštejn, Lemberk a statek Klecany. Kristián Filip Clam-Gallas ke svým državám připojil panství Brodce a Luštěnice. Filipův mladší bratr Karel vlastnil nedaleké Dětenice, Mcely a Rožďalovice. Po tragické Karlově smrti v roce 1784 Rožďalovice zdědil Kristián Filip. Už v roce 1793 je prodal a roku 1803 totéž učinil s Klecany. Kristián Kryštof Clam-Gallas svá panství v roce 1810 rozšířil o statek Obříství. Hlavní příjmy Clam-Gallasů pocházely ze severočeských panství, která měla v roce 1834 rozlohu

téměř 13 čtverečních mil, na nichž bydlelo 86 699 obyvatel. Panská zemědělská půda byla spravována prostřednictvím poplužních dvorů. Nebyla kvalitní a ani přes důsledné obdělávání příliš úrodná. Vrchnost mnohem více profitovala z výroby živočišné. K hlavním příjmům hraběte však patřily lesy, především kvůli těžbě dřeva. Výsadním právem vrchnosti byl také lov zvěře a rybolov. Kristiána Kryštofa v počátcích správy jeho panství hospodářsky poškodily napoleonské války, které se v roce 1813 dotkly přímo i severních Čech. Vedení celého hraběcího majetku příslušelo vrchnostenskému inspektorovi, později nazývanému hospodářský rada. Za vlády Kristiána Filipa Clam-Gallase vznikla řada nových obcí na místech, kde došlo k parcelaci vrchnostenských dvorů. V názvech těchto vesnic se často odráží jméno některého člena hraběcí rodiny. Nejvýznamnější počín představuje založení Kristiánova, vybudovaného v těsné blízkosti libereckého zámku. Výstavba tohoto předměstí Liberce byla plánovitá a podléhala přísným urbanistickým pravidlům. Domy sloužily pouze k bydlení, jež zde našli vrchnostenská úředníci a bohatí měšťané.

SÍDLA CLAM-GALLASŮ V LETECH 1771–1838

PETRA KOŽEŠNÍKOVÁ

Černousy (1759–1945)

Z konce 16. století pochází první zmínka o šlechtickém sídle v Černousích. Gallasové připojili Černousy k severočeskému panství roku 1664. Po požáru celé obce zde nechal Filip Josef Gallas vybudovat barokní zámek. Od roku 1808, za Kristiána Kryštofa Clam-Gallase, bylo sídlo upravováno na letohrádek. Po jeho smrti v roce 1838 však Clam-Gallasové zámek postupně opouštěli a začali jej pronajímat. Černousy zůstaly majetkem Clam-Gallasů do roku 1945. V osmdesátých letech 20. století byla budova černouského zámku z bezpečnostních důvodů stržena.

Dětenice (1760–1797)

V Dětenicích stála od roku 1295 gotická tvrz vybudovaná jednou z větví rodu Valdštejnů. Roku 1760 ji koupil, už přestavěnou na renesanční zámek, Jan Kristián Clam-Gallas. Dal ji upravit do barokní podoby. Clam-Gallasové prodali Dětenice roku 1797. V současnosti je zámek v soukromém držení manželů Ondráčkových, kteří jej zpřístupnili veřejnosti.

Frýdlant (1759–1945)

O frýdlantském šlechtickém sídle pochází první písemná zmínka z roku 1278. Po smrti Albrechta z Valdštejna (1634) Frýdlant získal Matyáš Gallas. Po následné okupaci sídla švédskými vojsky byl renesanční zámek s hradem pouze udržován. Až v 18. století docházelo k významnějším úpravám. Zámek byl v rámci klasicizujících úprav zbaven výrazných renesančních prvků a obnoven v historizujícím stylu 19. století. Clam-Gallasové zámek vlastnili do roku 1945. V současnosti je státní hrad i zámek zpřístupněn.

Grabštejn (1759–1945)

První zmínka o hradě Grabštejn pochází z roku 1256. Jeho majitelé i vzhled se v průběhu let měnili. Roku 1704 Grabštejn koupili Gallasové. Jejich příbuzní, Clam-Gallasové, nechali na zámku provádět přestavby v barokním a následně klasicistním slohu. Vlastnili Grabštejn až do roku 1945. Poté se v něm usadila armáda. Ta v jeho zámeckých klasicistních budovách stále sídlí, zatímco hrad je zpřístupněn veřejnosti.

Horky–Brodce (1773–1805)

Na místě současného zámku v obci Horky stála od 14. století gotická tvrz. Roku 1773 koupil Kristián Filip Clam-Gallas od Desfoursů již barokní zámek. Clam-Gallasové ho vlastnili pouze do smrti Kristiána Filipa v roce 1805 a pravděpodobně jej nijak neupravovali. V současné době je zámek opět soukromým majetkem restituenta, který zde povolil provoz Středního odborného učiliště.

Klecany (1759–1803)

Šlechtické sídlo v Klecanech je prvně zmiňováno písemně na konci 14. století. Na přelomu 15. a 16. století došlo k jeho přestavbě na zámek. Ten získal roku 1727 Filip Josef Gallas směnou za Skřivany u Nového Bydžova. Dvakrát zde měl tu čest hostit panovnici Marii Terezii. Klecanský zámek prodali Clam-Gallasové roku 1803. V současnosti je objekt v rukou soukromého majitele, Jense Beckhäusera, který jej obývá.

Lázně Libverda (1759–1945)

Kristián Filip hrabě Clam-Gallas dal postavit první lázeňské budovy v Libverdě v šedesátých letech 18. století. Jeho syn, Kristián Kryštof, zde nechal roku 1816 vybudovat klasicistní zámek s hospodářským objektem a stájemi. Clam-Gallasové vlastnili zámek v Libverdě do konce druhé světové války. V současné době slouží jako součást lázeňského komplexu.

Lemberk (1759–1945)

První písemná zmínka o hradu Lemberk pochází z roku 1241. Lemberské panství koupil roku 1726 Phillip Josef Gallas od Karla Josefa Bredy a připojil jej ke své severočeské doméně. V průběhu 18. století nechali Gallasové i Clam-Gallasové zámek renovovat. Přelom 19. a 20. století přinesl Lemberku modernizaci – kromě výměny střešní krytiny byl zámek elektrifikován, vznikly moderní toalety, koupelna a prádelna. Clam-Gallasům patřil do roku 1945. Současným správcem zámku je Česká republika. Památkový objekt je přístupný veřejnosti.

Liberec (1759–1945)

Za základ budování libereckého zámku lze považovat založení panského sídla v první třetině 16. století Jáchymem II. z Bibrštejna. V osmdesátých letech 16. věku se zde usadil Kryštof I. z Redernu, který nechal v těsném sousedství dvora postavit renesanční zámek. Liberecké sídlo s panstvím získal po smrti Albrechta z Valdštejna roku 1634 Matyáš Gallas. Až na pře-

lomu 18. a 19. století zde ožil stavební ruch. Kristián Filip Clam-Gallas nechal vybudovat tzv. zahradní zámek a renovoval zámek původní, a to vše za účasti předních umělců monarchie. Eduard Clam-Gallas dal v polovině 19. století přestavět zahradní zámek na letohrádek. Liberecký zámek zůstal majetkem Clam-Gallasů až do konce první světové války. Po roce 1918 připadl československému státu. Do současnosti se nedochovaly původní výzdoby interiérů. Zámek vlastní soukromá firma a není veřejnosti přístupný.

Luštěnice (1774–1805)

Šlechtické sídlo v Luštěnicích bylo založeno ve třicátých letech 18. století jednou z větví rodu Černínů. Tento barokní zámek byl vybudován na základech renesanční tvrze. Luštěnice koupili Clam-Gallasové roku 1774. Stejně jako nedaleké Horky je roku 1805 zdědili Nosticové. Současný stav zámku není dobrý, zčásti ho využívá pošta, zčásti je obydlen.

Mcery (1760–1797)

První písemná zmínka o obci Mcery pochází z roku 1252. V roce 1698 zde nechali Valdštejnové vybudovat lovecký zámeček. V letech 1760 až 1797 patřily Mcery Clam-Gallasům jako součást dětenického panství. V současnosti je zámek Mcery v soukromých rukou manželů Cusumanových, kteří zde provozují luxusní hotel.

Obříství (1803/1810–1817)

Z konce 15. století pochází první zmínka o tvrzi v Obříství. Kristián Kryštof Clam-Gallas koupil Obříství pravděpodobně roku 1810 a záhy nechal k zámku přistavět čelní křídlo. Již roku 1817 však sídlo prodal. V současné době vlastní zámek Obříství restituent Igor Havelka, který jej však ponechal veřejnosti nepřístupný.

Praha – Clam-Gallasův palác (1759–1945)

Matyáš Gallas získal roku 1634 darem od císaře Ferdinanda II. dům v Husově ulici. Jeho potomci postupně skoupili okolní pozemky. Za Jana

Václava Gallase na přelomu 17. a 18. století zde vyrostl barokní palác od architekta Jana Bernarda Fischera z Erlachu. Vyzdobili ho nejlepší dostupní výtvarníci včetně Matyáše Bernarda Brauna. V paláci byla vybudována kaple, knihovna a mělo být realizováno i divadlo. Od konce 19. století Clam-Gallasové budovu pronajímali, ale jejími majiteli byli až do roku 1945. Od roku 1955 vlastní palác Hlavní město Praha, přičemž nyní slouží opět jako centrum kultury.

Praha – Klamovka (1757–1895)

Pozemky na místě bývalé vinice koupili roku 1757 Clamové, kteří zde v osmdesátých letech 18. století vybuvovali rokokový letohrádek. Ve zdejší anglické zahradě nechali postavit několik romantických pavilonů (Chrámek noci, novogotický altán) a pomníčků. Počátkem devadesátých let 19. století prodal Eduard hrabě Clam-Gallas Klamovku starostovi Košíř k soukromým účelům. Ve třicátých letech 20. století byla tehdy soukromá restaurace přebudována na místní sokolovnu. V současnosti není dřívější existence letohrádku vůbec patrná. Zachovaly se altány, rokokový skleník, část zahrady a budova hospodářské usedlosti, v níž sídlí Domov dětí a mládeže.

Rožďalovice (1760–1793)

V Rožďalovicích byla v 15. století vybudována tvrz. V roce 1760 koupil po požáru kompletně renovované barokní sídlo Jan Kristián Clam-Gallas. V témže roce dal do průčelí zámku přistavět hodinovou věžičku. Počátkem devadesátých let 18. století Clam-Gallasové rožďalovický zámek prodali. V současnosti slouží zámek jako domov důchodců.

MAPA ROZLOŽENÍ MAJETKŮ CLAM-GALLASŮ

PAVEL KMOCH

Soupis panství Clam-Gallasů za života Kristiána Kryštofa, doplněný mapkami, shrnuje veškeré držby rodu v letech 1771–1838. Jedná se o sídla v České republice, a to gotické hrady, přestavěné na zámky, zámecké novostavby, lovecké zámky a panské domy, nacházející se v clam-gallasovské doméně v severních Čechách, v hlavním městě Praze a v okolí Mladé Boleslavi, na poloviční cestě mezi oběma lokalitami.

CLAM-GALLASOVÉ A LÁZNĚ LIBVERDA

MICHAELA SVITÁKOVÁ

Zdejší léčivé prameny jsou známy již od středověku. Teprve rodina Clam-Gallasů tu však nechala vystavět lázeňské středisko. Za jeho zakladatele je považován hrabě Kristián Filip Clam-Gallas. V budování lázeňských zařízení pokračoval i jeho syn Kristián Kryštof. Na přelomu 18. a 19. století zde bylo objeveno několik nových léčivých pramenů, jež dostaly jména po členech rodiny Clam-Gallasů a byly důsledně podrobeny chemickému rozboru. Lázně Libverda se staly společenským centrem clam-gallasovských panství, kde se scházely přední osobnosti království. Byla zde vystavěna řada léčebných domů, lázeňská promenáda, hudební pavilon, budova divadla, atd. Clam-Gallasové si tu nechali postavit i hraběcí zámek, který jim sloužil jako letní sídlo. Ve zvelebování lázní podporovali Kristiána Kryštofa Clam-Gallase i místní obyvatelé, obec vzkvétala a roku 1836 se dočkala udělení statutu lázní.

**HOSPODÁŘSTVÍ NA SEVEROČESKÉM PANSTVÍ CLAM-GALLASŮ
NA KONCI 18. A V PRVNÍ POLOVINĚ 19. STOLETÍ SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM
NA TEXTILNÍ A SKLÁŘSKÝ PRŮMYSL**

TEREZA MRKVIČKOVÁ

Neúrodný horský kraj v okolí Liberce byl v 19. století jednou z nejprůmyslovějších oblastí habsburské monarchie a město se svým okolím zažívalo nebývalý rozkvět. Největší slávu přinesla této části české země textilní výroba, neboť Liberec byl velmi významným centrem bavlnářství a vlnářství. Velkým dílem se o to zasloužili i majitelé severočeského panství, kteří umožnili začínajícím podnikatelům výstavbu nových podniků na svých pozemcích. Na tomto místě je nutné vyzdvihnout osobnost hraběte Kristiána Kryštofa Clam-Gallase. Nástupce Kristiána Filipa Clam-Gallase podpořil čtyři privilegované továrny, které už nebyly spoutány zastaralými přísnými cechovními pravidly a přispěly tak ke zvýšení objemu i kvality libereckého sukna. Úspěchy textilních podnikatelů později inspirovaly rovněž samotného Kristiána Kryštofa Clam-Gallase k založení vlastního podniku. Vystavěním nové barevny a přádelny chtěl přispět k tomu, aby v zemi vznikl další podnik produkující kvalitní přízi. Na pozemcích panského dvora v údolí Harcovského potoka tak vznikl podnik, který stál u zrodu jedné z nejstarších libereckých textilních továren, budoucí Textilany. Celé hraběcí podnikání ovšem nemělo dlouhého trvání – uspěchaný projekt ztroskotal na špatném zásobení energií, problémech s financováním i neschopnosti zakladatelových společníků. Kristián Kryštof Clam-Gallas projevil ve svém textilním podnikání mnoho dobré vůle, ale jeho aristokratické vychování mu částečně zabránilo být úspěšný – doba přála dravým obchodníkům, kteří se nebáli využít všech prostředků, aby dosáhli svého cíle.

Úspěšněji se hrabě Clam-Gallas angažoval ve sklářství, které se po zpracování kůží stalo třetím nejvýznamnějším odvětvím české průmyslové výroby. Hrabě totiž na svých pozemcích umožnil vystavět nové sklárny, poskytl sklářům dostatek dřeva z horských lesů a zajistil jim tolik potřebnou a stále dražší surovinu pro objemnou výrobu dutého skla a bižuterních polotovarů. Vedle již existující sklárny v Bedřichově vyrostla ve druhé polovině 18. století další výrobná na Nové Louce a v Kristiánově, který se později stal také duchovním a vzdělávacím centrem pro místní obyvatele. Ve dvacátých letech 19. století vznikla za opětovné podpory Kristiána Kryštofa Clam-Gallase ještě sklárna na Jizerce. Díky těmto zakladatelským snahám se nehostinná podhorská oblast přeměnila v místo pobytu rodin zdatných sklářů, jejichž výrobky je proslavily po celém světě.

REPREZENTACE UMĚNÍM A KRISTIÁN KRYŠTOF CLAM-GALLAS

ANNA KAŠPAROVÁ

Kristián Kryštof proslul mimo jiné jako štědrý mecenáš a znalec umění. Patřil mezi aktivní a v některých případech také mezi zakládající členy některých institucí, které natrvalo ovlivnily vývoj české kultury. Mezi nejdůležitější patřila Společnost vlasteneckých přátel umění, jež položila základy českému výtvarnému školství (akademie). Z obrazárny Společnosti později vznikla Národní galerie. K podpoře hudby a rozvoje hudebního školství byla vybudována konzervatoř, která přetrvala dodnes.

Hrabě umožnil umělecká studia mladým talentům ze svého panství. Podporoval také již činné umělce. On sám se věnoval výtvarnému umění; jeho grafické listy jsou nyní uloženy ve sbírkách Národní galerie v Praze.

Kristián Kryštof byl rovněž příznivcem divadelního umění. Vlastnil dědičnou lóži ve Stavovském divadle. Stýkal se s představiteli divadelního života. Vybuďoval a financoval ve svém pražském paláci privátní divadlo. Zde

hrála zejména jeho manželka Josefína. Výtěžky z těchto představení byly použity na charitu. Clam-Gallasové také prosluli jako štedří hudební mecenáši. V jejich pražském paláci koncertoval Ludwig van Beethoven.

MUZEJNÍ POJETÍ HRADU FRÝDLANT

KATEŘINA BENEŠOVÁ

V letech 1801 a 1802 se několik prostor frýdlantského hradu otevřelo veřejnosti. Současný státní hrad a zámek Frýdlant lze proto označit za první muzeum ve střední Evropě. Iničiátory myšlenky založení hradního muzea byli majitel frýdlantského a libereckého panství Kristián Filip Clam-Gallas a jeho syn Kristián Kryštof. Základ rodové kolekce tvořila barokní sbírka významného představitele rodu Gallasů, Jana Václava z Gallasu. Jejím zpřístupněním byla vyjádřena paměť šlechtické rodiny a zároveň hospodářské a společenské postavení rodu Gallasů a Clam-Gallasů.

Otevření rodových sbírek pro veřejnost mohlo mít několik důvodů. V první řadě blízkost lázní Libverda, jejichž vznik iniciovala hraběcí rodina Clam-Gallasů a které byly hojně navštěvované tehdejší aristokratickou společností. Bylo také možné využít neobývané reprezentativní prostory původně gotického hradu. Nezanedbatelnou úlohu jistě mělo i vydání trilogie Wallenstein od Friedricha Schillera, inspirované osobností Albrechta Václava Eusebia z Valdštejna, někdejšího majitele frýdlantského a libereckého panství.

Instalace sbírek se v období let 1801 až 1945 příliš nezměnila. Veřejnosti bylo otevřeno první a druhé patro hradu, prampouch a zámecká kaple. V tzv. rytířském sále se nacházela galerie portrétů příslušníků rodu Gallasů a Clam-Gallasů. Ve druhém patře východního křídla byla umístěna zbrojnice, síň loveckých zbraní, kolekce historických oděvů a sbírka nábytku a hu-

debních nástrojů. O instalaci hradní expozice vypovídají tři tištěné průvodce po hradu a zámku Frýdlant z let 1818, 1842 a 1905.

Hrad a zámek Frýdlant je od roku 1945 majetkem československého státu. Jako národní kulturní památka je ve správě Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Liberci.

CLAM-GALLASOVSKÁ KNIHOVNA NA FRÝDLANTĚ

KATEŘINA BENEŠOVÁ

Zámecká knihovna na Frýdlantu vznikla sběratelskou činností příslušníků rodu Gallasů, později Clam-Gallasů. Obsahuje celkem 15 932 svazků. Jazykově nejsilněji – více než z poloviny – je zastoupena literatura německá.

Zakladatelem knižních sbírek byl František Ferdinand z Gallasu, který začal cíleně budovat pražskou knihovnu v roce 1669 a frýdlantskou roku 1674. Od roku 1715 byla knihovna umístěna v pražském paláci na Starém Městě a teprve ve druhé polovině 19. století převezena na frýdlantský zámek. V knižní sbírce je zastoupena především starší a soudobá literatura římská, padovská, boloňská, milánská a benátské tisky. Dále pak italské, latinské, francouzské a španělské rukopisy. Z pozdější knižní produkce se v knihovně nacházejí latinské a německé právní texty, sbírky zákonů, militaria, teatrália, monografie a také biografie rakouských politiků, hospodářská literatura, německá klasická literatura 18. a 19. století, encyklopedie, slovníky, almanachy a literatura k dějinám umění.

Knihovna je umístěna na hradě v klenuté síni se štukovým stropem, dále v menší místnosti, kde jsou svazky uloženy v prostých otevřených regálech. Část bibliotéky je uložena v renesančním křídle zámku. Clam-gallasovskou rodovou knihovnu spravuje oddělení zámeckých knihoven Knihovny Národního muzea v Praze.

VZTAH CLAM-GALLASŮ KE SVOBODNÝM ZEDNÁŘŮM

LUCIE ŽÁKOVÁ

První pražskou zednářskou lóži založili v roce 1741 neznámí francouzští důstojníci a šlechtici, kteří se do Čech dostali v době válek s Habsburky. Tato lóže byla bezejmenná, později přijala název U Tří hvězd, od roku 1763 U Tří korunovaných hvězd. Svobodní zednáři stáli u zrodu většiny moderních vědeckých a kulturních institucí v Čechách: Královské české společnosti nauk, Českého technického učení, Národního muzea, současné Národní galerie či Stavovského divadla v Praze a Moravského zemského muzea v Brně. Představu o tomto společenství doplňuje také rozsáhlá humanitární činnost zednářů.

Příslušníci šlechty byli významnými podporovateli a mnohdy i členy zednářských lóží. Členství Kristiána Kryštofa Clam-Gallase i dalších příslušníků jeho rodiny v jedné z pražských lóží dokládá Jaroslav Tvrzský člen-skými seznamy pražských lóží uchovávanými v Archivu hlavního města Prahy. Tchán Kristiána Kryštofa, Filip hrabě z Clary-Aldringenu, otec Josefíny Clam-Gallasové, byl dokonce lóžovým mistrem lóže K pravdě a jednotě, vzniklé v listopadu 1783. Zednářské lóže ukončily činnost v habsburské monarchii v roce 1794, kdy bylo Kristiánu Kryštofovi hraběti z Clam-Gallasu dvacet tři let.

Za hmotný pramen dosvědčující sympatie Clam-Gallasů se svobodným zednářstvím můžeme považovat symboly na fasádě tzv. Zednářského pavilonu v Klamovce – areálu parku s letohrádkem a dalšími romantickými stavbami v Praze na Smíchově, kde Clam-Gallasové pořádali proslulé hudební produkce.

ŘÁDY KRISTIÁNA KRYŠTOFA CLAM-GALLASE

PAVEL KMOCH

Tato kapitola mapuje řády udělené Kristiánu Kryštofovi za jeho života. Patřil sem rytířský stupeň a později velkokříž císařského rakouského Leopoldova řádu, velkokříž saského civilního řádu za službu a věrnost a rytířský řád šlechtického toskánského Řádu svatého Štěpána. Prostor je věnován řádům samotným – jejich historii, významu, různým stupňům, variantám, praxi udělování a obsahuje i vyobrazení jednotlivých řádů a řádových rouch. Důležitou součástí tvoří popis okolností udělení a dat, kdy jednotlivé řády Kristián Kryštof obdržel.

KRISTIÁN KRYŠTOF CLAM-GALLAS A JEHO ROLE PŘI KORUNOVACI FERDINANDA V. ČESKÝM KRÁLEM DNE 7. 9. 1836

PAVEL KMOCH

Text o korunovaci Ferdinanda V. se věnuje činnosti Kristiána Kryštofa v úřadu nejvyššího zemského maršálka Království českého. Z funkce, kterou hrabě zastával, vyplývaly ceremoniální povinnosti jak při samotných korunovačních obřadech krále a královny, tak i při dalších protokolárních událostech, doprovázejících korunovaci. Kapitola je založena na knize Milady Sekyrkové, která tyto události popisuje.

PORTRÉTY KRISTIÁNA KRYŠTOFA CLAM-GALLASE A JEHO RODINY

ERIKA MRHALOVÁ

Studie o portrétech a vyobrazeních Kristiána Kryštofa Clam-Gallase zahrnuje všechny jeho dosud nalezené podobizny a litografie ze sbírek státních hradů a zámků Frýdlant, Grabštejn a Lemberk, z Národní galerie v Praze, z Muzea města Frýdlant a z Rakouské národní knihovny. Kapitola také obsahuje portréty Kristiánovy manželky Josefíny, rozené z Clary-Aldringenu. U potomků Kristiána Kryštofa a jeho sourozenců byly vybrány pouze obrazy reprezentativní, zvláště Viléma a Eduarda Clam-Gallasových.

Na portrétech Kristiána Kryštofa lze doložit jeho fyziognomický vývoj. Častěji byl zobrazován ve středním věku, zhruba od čtyřiceti let, a to jak na olejomalbách, tak na litografiích. Většinou je portrétován se všemi svými řády, jichž byl nositelem. Jak olejomalby, tak litografie, jsou provedeny podobně. Kristián Kryštof je vždy zobrazen do pasu, oblečen v tmavý kabát s bílým nákrčníkem. Hlava vyniká módním účesem. Na hrudi hraběte jsou připnuté získané řády. Výjimku tvoří pouze olejomalby, na nichž je zobrazen v rouchu rytířského stupně Leopoldova řádu. Lze proto usuzovat, že portréty pravděpodobně sloužily k sebeprezentaci v rodových galeriích i ve vrchnostenských kancelářích panství hrabat Clam-Gallasů.

MEDAILONKY NĚKTERÝCH VÝTVARNÝCH UMĚLCŮ

PETRA KOŽEŠNÍKOVÁ

Franz Xaver Eissner (1800–1869)

Mědirytec, studoval na vídeňské Akademii výtvarných umění.

Jacob Ginzl (1792–1862)

Liberecký rodák studoval pražskou výtvarnou Akademii v letech 1815–1818 díky finanční podpoře hraběte Kristiána Kryštofa Clam-Gallase. Studia pak opustil a maloval kostelní oltáře v okolí svého rodiště. Stal se vyhledávaným portrétistou, vystavoval v pražské Akademii. Pro své děti vyráběl malované jesličkové figurky. Roku 1839 se přestěhoval s rodinou do Prahy a neúspěšně se tam snažil otevřít soukromou školu kreslení. Ginzlovi zemřeli oba synové a manželka. Až do své smrti maloval oltářní obrazy a vrátil se i k tvorbě betlémů.

Joseph Maria Grassi (1758–1838)

Vídeňan pocházel z umělecké rodiny, jeho otec Otilio Grassi byl povoláním zlatník, starší bratr se stal uměleckým řezbářem. Joseph Grassi studoval od roku 1768 na vídeňské Akademii výtvarných umění, ale nespokojen s úrovní výuky z ní roku 1791 odešel vzdělávat se do Varšavy. V Polsku se prosadil jako portrétista místní i ruské aristokracie. Na sklonku 18. století Grassi opustil Polsko a vrátil se zpět do Vídně. Pak působil v Drážďanech, kde se stal roku 1799 profesorem Akademie výtvarných umění.

Josef Vojtěch Hellich (Hellig) – (1807–1880)

Učitelův synek studoval v Praze na piaristickém gymnáziu, pak na pražské výtvarné Akademii. Vyučovali jej mj. Josef Bergler a František Waldherr. S finanční pomocí českých stavů podnikl čtyřletou studijní cestu po Itálii, Švýcarsku, Anglii a Francii. V Itálii se Hellich nadchl pro archeologii a po návratu do Prahy roku 1840 se stal správcem archeologických sbírek Vlasteneckého mu-

zea. Malířství se věnoval až do své smrti. Je autorem více než čtyř set oltářních obrazů, osmdesáti portrétů a šedesáti litografií.

Josef Kriehuber (1800–1876)

Již jako třináctiletý zahájil studia na vídeňské Akademii výtvarných umění, na níž později vyučoval. Roku 1826 založil ve Vídni vlastní litografickou dílnu. Roku 1860 získal jako první umělec Císařský řád Františka Josefa I. Kriehuber byl nejvýznamnějším litografem-portrétistou vídeňského biedermeieru. Vytvořil na tři tisíce litografických portrétů měšťanů, aristokracie, panovníka a jeho rodiny. Třikrát portrétoval Eduarda Clam-Gallase.

Jan Filip Leubner (1733–1803)

Liberecký rodák maloval oltářní obrazy pro kostely v Liberci a okolí, ale i pro Čechy i Sasko. V sedmdesátých letech 18. století vyzdobil malbami stěny libereckého zámku.

Ferdinand von Lütgendorff (1785–1858)

Šlechtic z Würzburgu zahájil studia malířství až v 26 letech v Mnichově. Pak pokračoval na vídeňské akademii. Od roku 1813 žil a tvořil téměř deset let v Praze, poté v Bratislavě. Pracoval jako portrétista, malíř oltářních obrazů a přijímal i zakázky malování obchodních štítů. Po roce 1825 vytvořil na základě většího množství objednávek album 120 portrétů s názvem Uherský pantheon, kde zpodobňoval účastníky bratislavského sněmu.

Emanuel Max (1810–1901)

Po vzoru bratra studoval Emanuel na pražské Akademii v letech 1827 až 1831, pak odešel pracovat do Vídně. Tam zároveň studoval sochařství na Akademii výtvarných umění. Roku 1839 odcestoval do Říma, kde zůstal až do poloviny 19. století. Získal mnoho vyznamenání včetně šlechtického predikátu „z Wachsteinu“, který mu udělil Ferdinand V. za bronzový pomník maršála Ra-

deckého v Praze. Byl jedním z nejvýkonnějších sochařů rakouské monarchie po roce 1860. Vytvořil mnoho významných děl včetně pěti soch pro Karlův most. V roce 1843 zhotovil bustu hraběte Kristiána Kryštofa Clam-Gallase.

Karel Postl (1769–1818)

Malířským dovednostem se učil na vídeňské Akademii výtvarných umění. Roku 1806 nastoupil jako profesor krajinářského kreslení na pražské Akademii. Přivydělával si kreslením vedut. Je pokládán za zakladatele české krajinomalby. Jeho poslední prací se stalo vytvoření vedut clam-gallasovských zámků, které po Postlově smrti dokončil jeho žák Antonín Mánes.

Václav Prachner (1784–1832)

Vyučil se v sochařské dílně otce Petra Prachnera, ale v letech 1801–1804 studoval i na pražské Akademii kresbu u Josefa Berglera. Po otcově smrti převzal jeho dílnu a stal se nejvýznamnějším pražským sochařem. Na zakázkách spolupracoval se svým učitelem Josefem Berglerem, který zde měl úlohu garanta kvality.

Franz Schrotzberg (1811–1889)

V letech 1825–1831 studoval na vídeňské Akademii výtvarných umění. Zpočátku se věnoval krajinomalbě, ale po roce 1830 se obrátil k portrétní malbě. Navštívil Itálii, Německo, Belgie, Anglii a Francii. V roce 1840 patřil k jedněm z nejvyhledávanějších portrétistů vznešených dam ve Vídni. Vytvořil také olejomalby císařské rodiny, které sloužily jako předloha pro litografie Josefa Kriehubera a dalších. Roku 1843 se stal členem Akademie výtvarného umění ve Vídni. V roce 1868 mu byl udělen Císařský řád Františka Josefa I. ¹

---

¹ Předložené texty jsou stručnými sumarizacemi jednotlivých studií představeného projektu.

